

ביצה

ספר

תשובות הנר"ח

על מסכת

ביצה

תשובות הגר"ח

ביצה

פרק ראשון – ביצה

ש. ¹ביצה ג' א'. פרש"י וז"ל, אם לאוכלין. הן מכונסין הפירות הללו, היוצא מהן מותר בו ביום, דכיון דלא ניהא ליה בהני משקין ליכא למגזר שמא יסחוט עכ"ל, לכאור' למה לא ניהוש דיאמר דכיון דכבר זבו מהן משקין לא נאכל מהם עוד אלא נשאירם בשביל לסחוט מהם משקין, דכיון שהם מוציאים משקין לבד מבלי שיעשו איזו פעולה כדי שיצאו המשקין על כרחך שהם מתחילים כבר להיות אינם ראויים כ"כ לאכילה וכיון שכן יאמר בעל הפירות דשוב לא יאכלום וישאיר אותם לשתייה בלבד וכיון שכן ניגזור טובא שמא יסחוט. ולכאור' צ"ב.

ת. לא שכיח.²

ש. ביצה ט"ו א'. באתריה דמר בשרא לתחת באתריה דמר בשרא לעיל. היינו, דבמקומו של רבי יהודה הי' בשר העור לצד פנים המנעל ולכן לא הי' צורך להחליקו מבחוץ והי' מוכן לשימוש ולכן רבי יהודה מתיר בשחור, אבל במקומו של רבי יוסי הי' בשר העור לצד חיצון המנעל ואי"ז יפה והי' צורך להחליקו מבחוץ וכל עוד לא החליקו לא הי' מוכן לשימוש וכיון שלא הי' עדיין ראוי לשימוש לכן ר"י אוסר בשחור, ע"כ, והנה לכאור' לרבי יהודה יש לשאול, דכיון שבשר העור מבפנים ה"ז הפריע לרגל כי הי' זה מלא במרטים וקליפות וכדפרש"י בד"ה לצחצחו, וכיון שכן, עדיין לכאור' הי' צורך להחליקו והיינו כדי שהמרטים והקליפות לפיפיעו ברגלים. וצ"ב.

ת. זה רך ולא הפריע.

פרק שני – יום טוב

ש. ביצה ט"ו ב'. פרש"י וז"ל, זכרהו מאחר שבא להשכיחו. כשבא יו"ט בערב שבת קרוב שבת להשתכח מחמת יו"ט שמרבה בסעודת היום ואינו מניח לשבת כדי כבודו והזהירך הכתוב לזכרו וכשמערב ערובי תבשילין נמצא

¹תשוב' נוסף למסכת ביצה ע"י בספרנו תשובות הגר"ח ח"ב (מהדורת תשע"ג) תשובה תחשי"ז.

²היינו דלא שכיח שפירות העומדים לאכילה שהתחיל ליזוב מהם משקין, הוא מיד ייחד את הפירות למשקין וממילא אין חשש שמא יסחוט כי הוא עדיין לא רוצה להשתמש בהם עבור משקין.

שזוכרו' שהרי אינו עושה אלא מחמת שבת עב"ל, ולכא' צ"ב דהרי עירוב תבשילין הוא מערב בערב יו"ט והלא צריך לזכור את השבת ביו"ט ולא רק בעיו"ט.

ת. תחלת יו"ט.³

ש. ביצה שם. מאי לאין נכון לו אמר רב חסדא למי שלא הניח עירובי תבשילין⁴ איכא דאמרי מי שלא היה לו להניח עירובי תבשילין אבל מי שהיה לו להניח עירובי תבשילין ולא הניח פושע הוא. האם הכוונה דכיון דפושע הוא לכן לא ישלחו⁵ לו.

ת. כן.⁶

ש. ביצה ט"ז א'. פרש"י וז"ל, ופת לא מלפתא. הלכך לא מוכחא מילתא היא שהרי בכל יום יש לחם עב"ל, יש לעיין דהאידינא שהפת של שבת היא צורה אחרת מהפת של חול א"כ הי' צריך להיות ולומר דמוכחא מילתא שעשוי לשבת ויהא עירוב.

ת. אינו חיוב.⁷

³היינו שמה שהוא מערב בערב יו"ט זה עוזר לו לזכור את השבת בתחלת יו"ט היינו בסעודת יו"ט שיזכור בעת הסעודה שיש גם שבת וצריך לברור לה מנה יפה.

⁴ג.ב. עי' מש"כ מרן שליט"א בטעמא דקרא נחמיה פ"ח דבר נחמד בזה.

⁵היינו דדבר קשה הוא להבינו, כי נהי שנתרשל ולכן לא הניח עירובי תבשילין, מ"מ איך נשאירו בלא מזון ומחיה לסעודות יו"ט.

(והנה כל זה, הוא דווקא אי מ"ש להלן כ"א ב' אמר רב הונא לעולם אימא לך שלא הניח עירובי תבשילין וכדי חייו שרו ליה רבנן דאמר רב הונא מי שלא הניח עירובי תבשילין אופין לו פת אחת ומבשילין לו קדרה אחת כו', היינו בגוונא דלא היה פושע (וכמ"ש מרן שליט"א לכא' בתשובה להלן שם), אבל אילו הוה מיירי שם גם בגוונא דהיה פושע שוב לא היה קשיא, כי אכן היה מבואר שגם בפושע אין משאירין אותו רעב כי אכתי כדי חייו מותר לשלוח לו, עי' להלן כ"א ב' שם בהערות).

⁶בפשוטו מלשון השאלה והתשובה, נראה שהכוונה שאכן אסור להביא לו מנות, וכיון שכן עדיין בעי טעמא כיצד נשאירו מבלי סעודות ליו"ט, דלמה היא עבירה כה חמורה עד כדי שאנו נצטוו להשאירו ברעב ובצמא. ואפשר דלא מיירי במי שאין לו מזון ושתייה כלל, אלא מיירי במי שאין לו עבור סעודות יו"ט כראוי לכבוד הסעודות יו"ט, וכדמשמע מלשון הכתוב דכתיב לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ובתר הכי כתיב ושלחו מנות לאין נכון לו היינו שלחו מנות כאלו של משמנים וממתקים, וזה אין לו, אבל לא שאין לו מזון ומים כלל, דעל זה וודאי נצטוונו במצות הצדקה. (ועי' משנ"ב סי' רמ"ב ס"ק א').

ואי נימא דאין מצוה היינו שאין איסור ליתן, אבל אם רוצים ליתן מותר, ניחא טפי.

(ושו"ר מובא דזהו כבר פלוגתת ראשונים ז"ל אי הוי איסור לשלוח לו מנות או דרך אין מצוה לשלוח לו מנות).

⁷לעשות פת בצורה מיוחדת לשבת. וכיון שאינו חיוב לכן [מסתבר שבזמן חז"ל] לא [כולם] עשו פת בצורה מיוחדת לשבת, וכיון שכיון שוב אין זה מוכחא מילתא.

(ואף לפי מה שהרגילות היום היא כן לעשות פת בצורה מיוחדת לשבת, מ"מ כיון שאינו חיוב, אפשר שיקרה ולא יעשו פת בצורה מיוחדת לשבת, ושוב אין זה מספיק 'מוכחא מילתא'. אלא שאין צורך להוספה זו מאחר שמסתבר טובא שבזמן חז"ל שכל א' היה אופה בביתו, [ואף נחתום כל אחד היה לו דפוס משלו לפת כמבואר בפרק אלו מציאות] לא היה צורה מיוחדת לפת של שבת, וחז"ל תיקנו העירוב תבשילין לפי מה שהיה בזמנם, וכיון שבזמנם לא היה צורה של פת מיוחדת לשבת שוב לא קשיא דהיא הצורה 'מוכחא מילתא').

שו"ר דמה שרגילין לאפות החלות בצורה יפה ומיוחדת לשבת, כבר נזכר בחוות יאיר סי' רע"ד, ובאליה רבה סי' קע"ז סק"ב, ובשל"ה הקדוש שער אותיות ענין קדושת אכילה אות קנ"ט וע"ע שם מסכת שבת נר מצוה אות מ', ויעו"ש טעמיהו ז"ל.

ש. ביצה ט"ז ב'. ההוא סמיא דהוה מסדר מתניתא קמיה דמר שמואל חזייה דהוה עציב כו' לשנה חזייה דהוה עציב כו'. פרש"י וז"ל, לשנה. לשנה האחרת וראש השנה היה שאין יכול להניח ולהתנות עכ"ל, האם ניתן ללמוד מזה דהנהגתו של מר שמואל בראש השנה הי' לימוד המשניות בעל פה, דכך משמע מכאן,⁸ ואף שנזכרו רק ב' שנים שעשה כן מ"מ הוזכרו רק שנים משום שהמעשה הנ"ל הי' בב' שנים אבל לעולם תמיד הי' מנהגו כן בימי ראש השנה.

ת. אולי.⁹

ש. ביצה שם. ההוא סמיא כו' לשנה חזייה דהוה עציב אמר ליה אמאי עציבת אמר ליה דלא אותיבי עירובי תבשילין אמר ליה פושע את לכולי עלמא שרי ולדידך אסור. לכאור' קצת יש לשאול למה לא תלה מר שמואל שלא הניח עירובי תבשילין מפני היותו סומא שלכן לא הסתדר ולא הספיק לעשות עירובי תבשילין, ובכחאי גונא למה פושע הוא.¹⁰

⁸ דרך זה משמע ממה דאמרו ההוא סמיא דהוה 'מסדר מתניתא' קמיה דמר שמואל חזייה דהוה עציב, ולא אמרו ההוא סמיא דהוה קמיה דמר שמואל חזייה דהוה עציב, והיינו, דלמה צ"ל לן דבר זה ששמואל ראהו עצוב בזמן שהיה מסדר לפניו המשניות, דנהי שכך היה המציאות, למה צריך לספר לנו זאת, דיאמרו לנו כמו כן עוד דברים שהיו אז כגון אם עמד או ישב וכו' וכו'. אלא דכיון שהיה זה המעשה בראש השנה כדפרש"י, אתא לאשמעין בדרך אגב עוד ענין והוא שיש ענין ללמוד משניות בר"ה כדי לזכות בדיון, כדלהלן בהערה הבאה).

⁹ היינו שיש צד לכאן ויש צד לכאן והיינו שאכן יתכן שכך היה מנהגו תמיד בכל ר"ה ור"ה. [ואפשר דהצדדים הם האם ב' פעמים היו חזקה, כעין מה דמצינו ביבמות ס"ד ב' פלוגתא גבי אשה קטלנית שמתו בעליה אם היו חזקה בב' או בג' פעמים, ועי' יו"ד סי' רס"ג ס"ב יעו"ש]. ויש לברר אי נהג כן משום דהיה זה יום הדין, דא"כ נמצא מבואר שיש בלימוד המשניות יותר זכות כדי לזכות בדיון. ושו"ר בספר מנהג ישראל תורה ח"ג הל' ר"ה סי' תקפ"ג ס"ק ג' וז"ל, כתב במט"א סעיף ד', אחר האכילה נוהגין אנשי מעשה ללמוד מס' ר"ה שהם ד' פרקים נגד אותיות השם, וכתב בס' האריז"ל דכן יעשה בליל ב' דר"ה, ובספרי מוסר כ' שילמוד עכ"פ בכל סעודה מהד' סעודות פרק אחד, והוא סגולה גדולה שיזכה ליום הדין, ובסידור ר' שבתי כ' ללמוד ג"כ המאמר מהזוהר דפ' אמור בחודש השביעי ר' יצחק פתח תקעו בחדש שופר וכו', עכ"ל.

¹⁰ ביאור השאלה - הנה סתם אדם שאינו סומא הבא ואומר 'לא הנחתי עירובי תבשילין' ולא מפרש דבריו היינו שלא אומר את הסיבה שהוא לא הניח, בפשוטו המובן מדבריו הוא שלא הניח מפני ששכח, ולא מפני שהיה לו איזה אונס, כי אם היה לו איזה אונס וודאי היה אומר שנאנס, ולא סתם לא הניח. אבל סומא הבא ואומר 'לא הנחתי עירובי תבשילין' ואינו מפרש דבריו, כאן יש לצדד בזכותו ולומר שלא היה זה מפני שהוא שכח, אלא יש לומר שוודאי נאנס מפני היותו סומא, ולכן אע"פ שאינו מפרש סיבת דבר זה שלא הניח עירובי תבשילין מ"מ יש לנו לומר שנאנס ולא סתם שכח. והנה כאן בעובדא דשמואל, ההוא סמיא אמר ליה לשמואל 'דלא אותיבי עירובי תבשילין' ולא פירש דבריו מדוע לא הניח, ולפי הנתבאר לכאן היה לו למר שמואל לצדד בזכותו שלא הניח העירוב תבשילין מאחר שנאנס מפני היותו סומא ולא מפני ששכח. ולמה מיד קראו פושע.

והנה שאלתנו הי' על הפעם השניה שלא הניח עירובי תבשילין, אמנם כמו כן השאלה היא לגבי הפעם הראשונה שלא הניח עירובי תבשילין, והיינו דגם בפעם הראשונה מנין היה לו לשמואל שלא היה זה אונס, והרי האי סמיא לא פירש מדוע לא הניח, והיינו דודאי שמואל הבין שלא היה זה אונס אלא שכחה, כי אם נאמר שבפעם הראשונה היה זה אונס, לא היה קורא לו פושע בפעם השניה שהיה זה שכחה, כי רק אם שוכח ב' פעמים אמרין ליה פושע, אבל אם פעם אחת היה אונס ופעם אחת היה שכחה, גם בפעם השניה היה יכול לסמוך על הערוב של שמואל. וכמו כן אין לומר שבפעם הראשונה היה שכחה ובפעם השניה היה אונס, כי אם בפעם השניה היה אונס לא היה קוראו פושע. אלא בב' הפעמים היה זה שכחה וכיון שכן יש לשאול מנין היה לו לשמואל שלא היה זה אונס מפני היותו סומא. ומה שכתבנו שבב' הפעמים היה שכחה דוקא, יעויין במשנ"ב סימן תקכ"ז ס"ק כ"ב. מיהו לולא דברינו בשאלתנו אולי היה אפשר לומר שהראיה של מר שמואל שהיה שכחה ולא היה אונס היא מזה שהיה "עציב" ואם היה אונס לא היה עציב ביום טוב שיש בו חיוב שמחה מפני מה שלא הניח עירובי תבשילין, ואין הראיה של מר שמואל שהיה שכחה כמו שכתבנו שהוא מצד מה שאם היה אונס היה צריך לבארו שהיה אונס.

ש. ביצה י"ז א'. כל מקום שהזקק לשבע מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת ואומר קדושת היום באמצע. יש לשאול מהו הלשון 'שהזקק' ולמה לא קאמר כל מקום שמברך שבע מתחיל כו'. וברש"י הגירסא כל מקום 'שזקק', והיא היא, וצ"ב הלשון.

ת. היינו הך.¹³

ש. ביצה י"ז ב'. דכולי עלמא מיהת כלי בשבת לא מאי טעמא כו'. יש לשאול למה קאמר 'בשבת' והרי אף ביו"ט הוא, שהרי מחלוקת ב"ש וב"ה במשנה לענין יו"ט היא.¹⁴

ת. אין בין יו"ט לשבת אלא או"נ בלבד.¹⁵

¹¹ביאור התשובה - היינו דזה שהיה סומא אי"ז סיבה מספקת שלא לקיים את המצוה של הנחת עירובי תבשילין, דכמו שהסומא היה יכול לקיים שאר מצוות כמו כן היה לו לקיים מצוה זו. ולכן אף שלא פירש מדוע לא הניח, לא היה לו לשמואל לומר שלא הניח מפני שנאנס, ולכן מיד אמר לו פושע. ולהנ"ל אתי שפיר נמי דלכא' יש לשאול עוד מנין ליה למר שמואל שלא היה לו לסומא איזה דבר שמנעהו מלהניח עירובי תבשילין, וכגון שאבדה לו אבדה והיה מחזר אחריה כל היום כמ"ש רש"י לעיל ט"ו ב' בד"ה שלא, ואף שהיה סומא ולא היה יכול לחזר אחר אבדה יש לומר שהיה עסוק באיזה מצוה אחרת שהרי אם בשביל לחזר אחר ממון אינו פושע כ"ש שאם היה עסוק באיזה מצוה אחרת שלא יקרא פושע [והעוסק במצוה פטור מן המצוה], ולמה מיד אמר לו שהוא פושע.

ויותר מזה, שהרי לכא' למה עתה בשנה השניה היה עצוב והרי כבר ידע שמי ששכח להניח עירוב הוא סומך על העירוב של גדול העיר, ועל כרחך דמה שהיה עצוב לא היה זה מפני שכחה כמו בשנה הקודמת, וא"כ היה לו לשמואל להבין שלא היה זה סתם שכחה כבשנה הראשונה ששכח. וכיון שכן למה מיד אמר לו שהוא פושע. ולהנתיבאר לעיל אתי שפיר גם זה.

¹²דאיתין להכא, הנה יש לשאול כך, דהכא הרי מיירי בסומא, ומזה ילפינן להלכתא לכל אדם ששכח, שאם שכח פעם אחת הוא סומך על העירוב של גדול העיר ואם שכח פעמיים הוא פושע ואינו יכול לסמוך על העירוב של גדול העיר, וצ"ב היאך ילפינן מסומא לכל אדם, והיינו, דהנה בטעם חיוב הנחת העירוב תבשילין אמרי' בגמ' לעיל ט"ו ב', ב' טעמים, חדא הא דאמר רבא רבא כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה ליו"ט והיינו כמו שפרש"י שם שטעם העירוב הוא לכבוד השבת, ועוד הא דאמר רב אשי שלא יאמרו שכשם שמותר לאפות מיו"ט לשבת כך מותר לאפות מיו"ט לחול ולכך צריך להניח עירוב תבשילין שרק באופן זה מותר לאפות מיו"ט לשבת אבל בלא עירוב תבשילין אסור לאפות מיו"ט לשבת וממילא לא יבואו לומר שמותר לאפות גם מיו"ט לחול, והשתא, בשלמא לרב אשי שאומר שטעם הנחת העירוב הוא לכבוד היו"ט והיינו שלא יבואו לחילול יו"ט אתי שפיר כיצד ילפינן מסומא לכל אדם והיינו כי זהו לא תעשה וגם הסומא מצווה על לא תעשה, אבל לרבא שטעם העירוב הוא לכבוד השבת והיינו מצות עשה צ"ב כיצד ילפינן מסומא לכל אדם למ"ד שסומא פטור ממצות עשה כדאמרי' קידושין ל"א א' אמר רב יוסף מריש הוה אמינא מאן דהוה אמר לי הלכה כרבי יהודה (שסומא פטור מן המצוות) עבידנא יומא טבא לרבנן דהא לא מיפקידנא והא עבידנא השתא בשמעיתא כו' אדרבה מאן דאמר לי דאין הלכה כרבי יהודה עבידנא יומא טבא לרבנן.

וי"ל דהא אמרי' בברכות כ"ב ב' אמר רב אדא בר אבהו נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה אמאי מצות עשה שהזמן גרמא הוא וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות כו' אלא אמר רבא אמר קרא זכור ושמור כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה והני נשי הואיל ואיתנהו בשמירה איתנהו בזכירה, ולפי"ז ה"ה סומא שאף שהוא פטור מהמצוות מ"מ בזכור הוא כן חייב, וכאן הכבוד שבת שאמר רבא הוא נילף מזכור וכדאמרי' שם לעיל מינה מנה"מ אמר שמואל דאמר קרא זכור את יום השבת לקדשו זכרהו מאחר שבא להשכיחו.

¹³היינו, לומר 'שהזקק' כמו שאיתא בלישנא דגמ' או לומר 'כל מקום שמברך שבע' כמו שכתבנו בשאלה, זהו היינו הך, והטעם שבאמת רשב"ג ורבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אמרו הלשון 'שהזקק', הוא כדי לבאר את טעמם למה הם באמת חולקים על ת"ק, ולא סבירא להו כת"ק שס"ל שאומר מעין המאורע בעבודה, והביאור, שהיות שבין כך הוצרכו לומר ברכה מיוחדת לשבת, וזהו הלשון שהזקק, לכן אמרי' שכבר כולל את כל המאורעות ברכה זו, ומשא"כ ביום חול שאין ברכה מיוחדת למאורע.

¹⁴מ"ש 'והרי אף ביו"ט הוא' זה מוכח מקושית הגמ' להלן י"ח א' התייחד שבת ביו"ט מאי איכא למימר כו'. ומ"ש 'שהרי מחלוקת ב"ש וב"ה במשנה לענין יו"ט היא' אי"ז מדויק כי מחלוקתם היא לגבי שבת, אלא שיש ללמוד מזה למי שלא טבל לפני ליו"ט שלפי ב"ש אינו טובל ולפי ב"ה יטבול ביו"ט.

ש. ביצה שם. פרש"י וז"ל, אבל לא מטבילין. בגמרא מפרש שאין נותנין אותן בכלי עץ טמא הצריך טבילה להשיקן בו כדי להעלות טבילה לכלי אגב השקת המים עכ"ל, צ"ב המציאות, דהא כיון שהוא צריך להטביל הכלי עץ על כרחך שהוא צריך להכניס את כל הכלי בתוך המים ממש והיינו מעשה טבילה (וביותר הרי בטבילת כלים צריך להוציא הכלי מהמים כשהכלי הוא הפוך שלא יעלו עמו מים מהמקוה¹⁵) וא"כ המים הטמאים שבכוס מתערבים עם מי המקוה ממש, ואי"ז כהשקה שעיקר המים שרוצה לשתותם נשארים לו נקיים לשתיה כדפרש"י בד"ה ושזין, וכיון שכן מה מרויח בהטבלת הכלי כשהמים היפים שרוצה לשתותם מתערבים עם מי המקוה המלוחים כדפרש"י שם, והיאך עושה הטבלה והשקה יחד וצ"ב המציאות.

ת. לכלי עולה לפחות.¹⁷

¹⁵היינו דכיון שאין בין יו"ט לשבת אלא או"נ בלבד כדאי' להלן ל"ו ב', לכן אין חשש שיבואו לטעות ולומר דמה דאמר' במשנה ובגמ' לענין שבת אי"ז קאי על יו"ט, אלא פשוט הוא שזה קאי על יו"ט. ומה דנקט התנא הנידון לגבי שבת דווקא, כי לענין שבת הנידון הוא נידון של 'לכתחילה' אם מותר לטבול בשבת או לא, אבל לענין יו"ט הנידון הוא נידון של 'דיעבד' שהרי לכתחילה צריך לטבול קודם יו"ט, כדאמר' חייב אדם לטהר עצמו ברגל, ורק אם לא טבל קודם יו"ט נחלקו ב"ש וב"ה אם מותר לו לטבול ביו"ט [ואולי מחלוקתם היא רק באופן שתועיל לו טבילתו ביו"ט עצמו, דאם לא וכגון שצריך הערב שמש אפשר דלכו"ע אסור לטבול, כי אף שב"ה התירו לטבול משום דאי"ז מתקן מפני שהוא נראה כמיקר, מ"מ יש כאן מכין מיו"ט לחול שהרי הטבילה אינה מועילה לו ליו"ט עצמו, אמנם מאידך שמא אחר דהוי נראה כמיקר ולהכי אי"ז מתקן, ממילא גם אי"ז מכין כי כיון שאי"ז מתקן נמצא שאינו עושה כלום וגם אינו מכין, ועי' תוד"ה כלי שנטמא באב הטומאה כו']. ויל"ע מפלוגתת רבי ורבנן אהא דתנן במתני' ושזין שמשיקין את המים בכלי אבן לטהרן אבל לא מטבילין, דשם נתבאר שיש כן חילוק בין שבת ליו"ט, וצ"ב.

¹⁶עי' סוף הערה הבאה.

¹⁷לביאור התשובה יש להקדים דהנה מצינו בזה ג' אופנים, והם: א. מציאות 'השקה', שלכאז' מציאותה היא באופן שהוא מכניס את הכוס המלא עם המים היפים לתוך המקוה ממש, אלא שאינו מכניס את הכוס כולו באופן שמי המקוה מכסים גם את שפת הכוס לתוך מי המקוה, אלא הוא משאיר את שפת הכוס מחוץ למי המקוה, ולאחר מכן, הוא מטה מעט את הכוס לכיוון מי המקוה באופן שרק טיפת מי מקוה נוגעים במים היפים שבתוך הכוס. ב. מציאות 'הטבלה' היא שמכניס את הכוס כולו כולל את שפת הכוס אל תוך מי המקוה. ג. מציאות 'הטבלה אגב השקה' שהיא לכאז' באופן שהוא מכניס את כל הכוס כולו כולל את שפת הכוס אל תוך מי המקוה [כמו בהטבלה] אלא שהוא מוציא את הכוס לאחר כרגע ממש, ולא שמכניס את הכוס אל תוך מי המקוה גם קצת לעומק כדרך שרגילים להטביל כלים, ובאופן זה גם השיק את המים כי מי המקוה נגעו במים שבפנים הכוס וגם היה לכוס טבילה כי הכניס את כולו ממש לתוך מי המקוה.

ועתה, השאלה - שכיון שכך הוא אופן ה'הטבלה אגב השקה' הרי שהבכרח שהמים היפים יתערבו במי המקוה המלוחים ומה מרויח בזה.

והתשובה - דמי שעושה כן הרי הוא לוקח סיכון ואומר לעצמו שאם לא יצליח להוציא הכוס מיד באופן שכבר נתערבו המים היפים עם מי המקוה המלוחים עכ"פ ירויח שעלתה לו טבילה לכוס.

ומה שמוכח ממעשיו שרוצה גם להטביל כי אם היה רוצה רק את ההשקה היה רק משיק טיפת המים אחת מהכלי למי המקוה ולא את כל המים שבכל שפת הכוס, זהו הטעם שלכן התנא אסר להטביל אגב הקשה כמ"ש התוס' שזהו החילוק בין מדלין לבין אבל לא מטבילין יעו"ש.

[ומה שכתבנו לשאול שצריך להוציא את הכלי מהמקוה כשהכלי הפוך כדי שלא ישפוך חזרה את המים שהוציא מהמקוה אל תוך המקוה, אי"ז קושיא, כי כאן הרי מדובר באופן שאחרי שמוציא את הכלי עם המים היפים אינו שופכם חזרה לתוך המקוה כי הרי הוא חפץ לשתותם ורק השיקם במי המקוה כדי שיהיו טהורים אבל אינו שופכם.

ובעצם הדבר שכשמטביל כלי צריך להוציאו הפוך, זהו רק באופן שהמקוה הוא ארבעים סאה ולא יותר וכן כשהכלי שהוא מטביל הוא שלשה לוגין ולא פחות, דווקא באופן זה, צריך ליזהר שלא להוציא את הכלי ישר ולשפוך חזרה את המים מהכלי אל תוך המקוה אלא להוציאו הפוך, והיינו, כי אם יוציא ישר ישפוך אח"כ המים חזרה לתוך המקוה, יהא נמצא ששפך ג' לוגין של מים שאובים לתוך המקוה שבכך הוא משלים את המקוה לארבעים סאה ופוסלו, אבל בעלמא מעיקר הדין אי"צ להוציא הכלי כשהוא הפוך ואי"ז בהכרח לעשות כן.

ומ"מ גם במקוה שהוא יותר מארבעים סאה חיישינן לזה רק כשע"י הטבלת הכלי יהא נמצא שיתמלאו מים שאובים ברובו של המקוה והיינו ע"י שהרבה אנשים יטבילו כלים עד כדי שיעור שרוב המים יהיו כבר שאובים

ש. ביצה י"ח א'. פרש"י וז"ל, מערמת וטובלת. כשהיא לבושה וסלקא לה טבילה אף לכלים ולא מוכחא מילתא שהיא מתקנת דלטבילת עצמה נכנסה ואדם מותר לטבול כב"ה דנראה כמיקר כדלקמן עכ"ל,¹⁸ יש לשאול דלכאוי' הוה מצינן למימר דמוכחא מילתא היא והיינו כי סתם בנ"א ואף נשים בכלל אינם טובלים בבגדיהם שעל גופם, וכיון שהיא טובלת כן עם בגדים, על כרחך שטבלה כך גם בשביל הבגדים, ולמה לא אמרי' כן. וצ"ב.

ת. משום טירחא.¹⁹

ש. ביצה י"ט א'. כיצד מחבורה לחבורה היה אוכל בחבורה זו ורוצה לאכול בחבורה אחרת הרשות בידו. פרש"י וז"ל, בחבורה זו. על פסחו והיה טמא או כליו טמאין וטבל לדעת כן. הרשות בידו. וא"צ לחזור ולטבול וקאמרה מתני' דאם בא להחמיר ולהטביל כליו לשם חבורה האחרת מטביל ביום טוב עכ"ל, יש לשאול דכשטובל בפעם הראשונה למה הוא צריך לטבול על מנת לאכול פסחו עם חבורה זו דלמה לא סגי שיטבול לשם טהרה מבלי לכוין עם איזו חבורה הוא יקריב ויאכל הפסח.

ת. צריך לדעת מה עושה.²⁰

אם ישפכו חזרה המים לתוך המקוה, עי' רמב"ם פ"ד מהל' מקוות ה"ו וה"ז דהוי כשר והראב"ד פליג עליה בבעלי הנפש יעו"ש].

¹⁸ולעיל מיניה פרש"י וז"ל, שאין לה בגדים. טהורים להחליף וללבוש אחר טבילתה והיום י"ט ואינה יכולה להטביל את אלו שעליה עכ"ל.

¹⁹לכאוי' היינו דאי"ז מוכחא שטובלת עם בגדיה בשביל לטהרם, כי לפעמים יש שבני אדם עדיפא להו לטבול בבגדיהם כדי לחסוך הטירחה להוריד וללבוש הבגדים. [ולכאוי' כוונת התשובה, שכך היה זה בזמן הגמ', אבל האידנא לכאוי' אין זה דבר מצוי כ"כ, וממילא יהא אסור לטבול עם בגדים, ויל"ע].

ואי תיקשי, שהרי יש לחוש שאח"כ תחליף בגדיה [לבגדים הטמאים שיש לה (שהרי רק בגדים טהורים אין לה כדפרש"י וכנ"ל)], עד שיתייבשו הבגדים הטהורים], וא"כ שוב יהא מוכחא מילתא שמה שטבלה עם בגדיה היה זה בשביל לטהרם, י"ל, שלא איכפת לן מה שאח"כ תחליף בגדיה, כיון שמאחר ויש אנשים שטובלים בבגדיהם לכן כיון שבשעת מעשה שטבלה לא היה מוכחא מילתא שטובלת עם הבגדים כדי לטהרם כי יש שטובלים כן, שוב אין זה מוכחא מילתא ממה שהיא עושה אחר הטבילה. ולא עוד אלא שיש לומר שלא תבוא להחליף בגדיה מאחר שכל נגיעה בבגדים תביא לידי סחיטה, ואחר שאינה יכולה להחליף בגדיה כבר תישאר עמהם עד שיתייבשו ולא תבוא להחליף בגדיה, ועי' משנ"ב סי' ש"א ס"ק קס"ב ובשעה"צ שם.

²⁰היינו שצריך לטבול לשם אכילת קדשים, ולא לטבול טבילה בסתמא, כדאיתא בשילהי פ"ב דחגיגה.

ועוד י"ל כמ"ש בתפארת ישראל (פ"ב מ"ג) וז"ל [בתוך דבריו], וכגון שחבורה השנייה מקפדת יותר אטהרה מחבורה ראשונה [עי' ספ"ב דחגיגה כו' דמד"ס צריך טבילה, אפ"ה מותר לטבול ביו"ט], עכ"ל. ועי' שיטה מקובצת דעכ"פ לגבי גתו אגב כדו אין הטבילה השניה אפילו מעלה דרבנן אלא חומרא בעלמא הוא, ואפשר דאי"ז סותר למש"כ התפא"י גבי מחבורה לחבורה שהטבילה השניה היא מד"ס, יעו"ש. ועי' מלאכת שלמה (שם) דהחומרא שרוצה לטבול טבילה שניה היא משום תוספת קדושה יעו"ש, ואי נימא דמש"כ בשיטה מקובצת דאי"ז אפילו מעלה דרבנן רק זה חומרא הוא יעו"ש הכוונה חומרה משום תוספת קדושה, נצטרך לומר דהשיטה מקובצת אינו כמש"כ התפא"י, אמנם שוב יש לדחות דמ"ש בשיטה מקובצת הוא משום תוספת קדושה, כי היטה כתב דבריו גבי כלים ובזה לא שייך ענין של תוספת קדושה, ורק במ"ש המלאכת שלמה שייך משום תוספת קדושה כי מירי שם על אדם.

והנה לתשובת מרן שליט"א, אף שצריך לטבול לשם אכילת קדשים, מ"מ כשטובל לשם אכילת קדשים אי"צ לטבול לשם חבורה מסויימת, וכשם שכשטובל פעם שניה לשם חבורה האחרת זהו חומרא שלו בלבד כמו כן כשטובל בפעם ראשונה [אף שעצם הטבילה היא מן הדין מ"מ] אי"צ לטבול לשם חבורה כלל.

ש. בהנ"ל. לכאור' צ"ב המציאות, דאיזה יו"ט יש לו, שהרי בפשוטו מיירי שטובל כשנמלך להימנות עם החבורה והיינו לפני הקרבת הפסח, וא"כ איזה יו"ט יש לו לטבול שלפיקך צריך להשמיע הדין הנ"ל, שהרי כשנהי' יו"ט זה כבר אחרי שנמלך להימנות עם חבורה אחרת שזה קודם הקרבת הפסח והיינו לפני יו"ט. וצ"ב.^{22 21}

ת. עיברו את השנה.²³

ש. ביצה י"ט ב'. פרש"י וז"ל, כי פליגי למיקם עליה בבל תאחר. וכולה הך מתני' לענין בל תאחר איירי תנא קמא סבר כל המאחר נדרו שלש רגלים אפילו

²¹ עי' רמב"ם פ"ו מהל' קרבן פסח ה"א ב' ג' דבשעת שחיטה צריך שלא יהיה מחוסר טבילה, ובשעת שחיטה כבר צריך להיות מני על הקרבן עי' רמב"ם שם פ"ב ה"א והי"ד, ועל כרחך כשטובל פעם שניה לשם החבורה האחרת זהו קודם שחיטת הפסח וכיון שכן צ"ב מה דאמר' שבא לטבול 'ביו"ט' וכו"ל.

²² שו"ר כשאלתנו במלאכת שלמה (שם) וז"ל, הגה"ה: כתב הר"ס ז"ל זו הטבילה שפי' ר"ע ז"ל אינה צריכ' אפי' משום מעלה דרבנן אלא אם רצה לעשותה מעצמו לתוספת קדושה ועיין בפ' רש"י ז"ל. כו'. וקשה לפי' ר"ע ז"ל מה שייך ביו"ט להטביל כלים מחבורה לחבורה שאינו יכול למשוך ידו מן הפסח אחר שזרק הדם ואע"פ שאפשר שמשך ידו מקודם ועתה רוצה לטבול ביום טוב מ"מ דוחק הוא ע"כ, עכ"ל. ומ"ש מ"מ דוחק הוא, לכאור' הוא משום שחייב אדם לטהר עצמו ברגל, וכיון שכן ודאי מיירי שכבר טבל בעצמו וגם הטביל כליו קודם יו"ט. אבל אין לומר שהדוחק הוא משום שלא תועיל לו טבילתו מצד שהיה מחוסר טבילה בשעת שחיטה, דא"כ אי"ז רק 'דוחק' אלא אין זה תי' כלל, ושאלה במקומה עומדת בשביל מה הולך לטבול והרי זה כבר לא יועיל מאחר שלא היה טבול בשעת שחיטה.

(הנה ממ"ש המלאכת שלמה בשם הר"ס 'לתוספת קדושה' כנ"ל, מבואר דשרי לטבול ביו"ט [וה"ה בשבת] לתוספת קדושה, וכך עשה למעשה מרן הסטייפלער זיע"א, כן אמר לי מרן שליט"א בעצמו).

²³ מהתשובה מבואר שמרן שליט"א הבין השאלה, שאיך יתכן היכי תמצי שהוא לא טבל קודם שנמנה לחבורה האחרת, והרי חייב אדם לטהר א"ע ברגל, וע"ז מיישב פשוט שלא טבל בעיו"ט כגון שהיה לו אונס, או משום ששכח לטבול כגון שעיברו את השנה, וכמו שיבואר להלן.

והנה לכאור' אין מובן כוונת התשובה, כי הרי אף אם עיברו את השנה אחרי שכבר נמנה לחבורה הראשונה, סוף סוף גם ביו"ד ניסן החדש הוא צריך לטבול לפני יו"ט קודם שחיטת הפסח לשם החבורה האחרת וכו"ל. ועוד שהרי בברכות י' ב' מבואר שלכו"ע אין מעברין השנה אחר שנכנס ניסן.

והגרא"ש קניבסקי שליט"א ביאר עלה בזה"ל: רש"י מדבר על טבילת כליו, כמש"כ דאם בא להחמיר ולהטביל כליו לשם חבורה האחרת מטביל ביום טוב, היינו שהטביל בגדיו כדי לאכול בהם קרבן פסח בחבורה אחת, ואח"כ שינה לחבורה אחרת וכשבא ללבוש בגדיו הטהורים נזכר שהטבילם לשם חבורה אחרת, יכול להטבילם ביו"ט כדי לאכול בחבורה השניה, וכתב מרן שליט"א, שמייירי כשעיברו את השנה אחר שהטביל כליו, ועבר זמן רב, ולפיקך שכח שהטביל כליו לחבורה מסוימת, ונמנה בחבורה אחרת, ונזכר ביו"ט, עכ"ל.

והיינו, דמבאר דמ"ש מרן שליט"א עיברו את השנה, הכוונה היא לבאר כיצד קרה דבר זה ששכח שהטביל כליו לשם החבורה הראשונה, ולא הטביל שוב לשם החבורה שנמנה אליה עתה, והוא, באופן שהטביל כליו בכ"ט אדר לשם חבורה א', ואח"כ קודם כניסת ניסן עיברו את השנה, וכשהגיע י"ד ניסן [החדש] נמנה לחבורה ב', וכשבא לאכול הפסח ביו"ט בא ליקח את כליו הטהורים שכבר הטבילם לאכול בהם, ונזכר שנכון שכבר הטביל אותם אבל כל זה היה לשם חבורה א' אבל לשם חבורה ב' שהוא נמנה אליה עתה הוא בעצם לא הטבילם, ומה שלא זכר שהטבילם לשם חבורה א' אף שזכר שכבר הטביל והם טהורים לאכילת הפסח, הוא משום שעיברו השנה ועבר כחודש וחצי מאז שהטבילם ולא זכר פרט זה.

(ומ"ש 'היינו שהטביל בגדיו' יל"ע איך מטביל בגדים ביו"ט והאיכא חשש סחיטה, ויותר היה לומר דכליו היינו כפשוטו כלים שאוכל בהם הפסח, ואפשר שכתב כן כדי לחדד הדבר כיצד המציאות שלא זכר שהטביל, ולזה כתב דמיירי בבגדיו, שבסתמא אדם שהטביל בגדיו מניחם בארון בגדיו שזה מקום שלא נראה לעין בכל עת, ולכן כיון שעבר כחודש וחצי מאז שהטבילם, ובא עתה ליקח אותם מאותו ארון, כיון שרק עתה רואה אותם רק עתה נזכר בדבר זה שבעצם לא הטבילם לשם החבורה השניה, משא"כ בכלי אוכל שאפשר שזה מונח במקום הנראה יותר לעין ופחות מצוי שישכח. ולכן מה"ט הדגיש לכתוב שרש"י כתב כאן בדווקא גבי כליו ולא גבי האדם עצמו והוא משום שהאדם עצמו רואה את עצמו בכל עת ויותר קשה שישכח ממה שטבל בעצמו, לא כן כשמייירי בבגדיו שמניחם בארון ולא זוכרם בכל עת).

ומ"ש רש"י כאן בד"ה הרשות בידו, דאם בא להחמיר ולטבול כליו, ולא כתב גם דאם בא לטבול את עצמו כמו שכתב בד"ה בחבורה זו, הוא משום שסמך על מה שכבר כתב לעיל, ומה שנקט כאן דווקא כליו הוא משום שבאמת עיקר הנידון הוא רק לענין כליו, ולא לגבי עצמו, כי לטבול בעצמו באמת מותר וכב"ה, ורק לענין כליו שאסור גם לפי ב"ה את זה באו להתיר לו באופן זה, אבל לעולם דין זה שייך גם כשבא לטבול את עצמו, וכמו שכתב רש"י גופיה בד"ה בחבורה זו.

שלא כסדרן עובר בבל תאחר ומעמא יליף בר"ה כו' והיינו דקא אתא לאשמועינן 'עצה טובה' כל מי שיש עליו תודה יביאנה בחג הסוכות ואפילו הוא רגל ראשון אחר נדרו שאם לא יביאנה עכשיו יצטרך לבא בשבילה לירושלים שהרי בעלותו ברגל בפסח לא יביאנה מפני חמץ שבה ולא בעצרת מפני שהוא יום טוב נמצא שאיחרה ג' רגלים שלא כסדרן כו' עכ"ל, לכא' למה ה"ז רק עצה טובה ואי"ז חיוב מפני שהוא חשש גדול שיעבור על בל תאחר.²⁴

ת. יכול להביא ע"י גוי.^{25 26}

ש. ביצה כ' א'. תני תנא קמיה דר' יצחק בר אבא ויקרב את העולה ויעשה כמשפט כמשפט עולת נדבה למד על עולת חובה שטעונה סמיכה. לכא' כיון שכן הו"ל להכתוב לומר קודם ויעשה כמשפט ורק אח"כ ויקרב את העלה, והיינו לומר כגון ויעשה את העלה כמשפט ויקריבה, שהרי הסמיכה נעשית קודם ההקרבה. ולכא' קצת צ"ב.

ת. קיצר.²⁷

²⁴היינו דכמו שמצינו בכל מקום שרבנן עשו גדרים וסיגות כדי שלא יעברו על דין דאורייתא [וכגון הא דתנן ברפ"ק דברכות כדי להרחיק את האדם מן העבירה] כמו כן גם פה שרבנן יתקנו שיהיה 'חייב' (ולא רק 'עצה טובה') לעלות הקרבן תודה בסוכות מאחר שאם לא יעלה עתה בסוכות שמא שוב לא יעלה והוא לכא' חשש נכון כמו שמצינו שכולם מביאים הנדרים ונדבות שלהם ברגלים ולא באים באמצע השנה מאחר שזהו ט"רחה גדולה לעלות, וכמו שמצינו גם לענין נדרי תענית במשנ"ב ס' תקס"ח סעי' ס"ק כ"ח, שאינו רשאי לדחותם לזמן מרובה דחיישין שמא ימות יעו"ש.

²⁵היינו דבשביל שלא יעבור על בל תאחר אם לא יוכל לעלות בעצמו לבית המקדש הרי הוא יוכל לשלוח הקרבן בידי שליח, ואף שאסור לעשות כן לכתחילה בקרבן הטעון סמיכה כמב' בגיטין כ"ח ב' [ותודה חייב בסמיכה, שרק פסח בכור ומעשר אינם טעונים סמיכה, עי' רמב"ם מעשה הקרבנות], מ"מ בשביל סמיכה לבד לא תיקנו רבנן שיהיה 'חייב' להעלות התודה בסוכות, כי סמיכה היא שיירי מצוה שגם אם לא עשאוה יצא יד"ח הקרבן כמב' במנחות צ", ועי' תוס' גיטין כ"ח ב' שם בד"ה והא בעי סמיכה שכתבו שאם היה עובר על בל תאחר אם היה ממתין, מביא הקרבן אף בלא סמיכה יעו"ש.

ומ"ש מרן שליט"א ע"י גוי, אפשר, דר"ל 'אפילו' ע"י גוי, היינו שאין זה קשה שהקרבן יגיע לביהמ"ק, שאפילו יהודי אין צריך בשביל זה, וסגי בכל שליח בעלמא. ואפשר נמי משום שיותר קשה למצוא שליח ישראל כפי שמצינו שרוב ישראל עולים רק ברגלים וכו"ל, ולכן נקט 'גוי' שאם לא ימצא ישראל אזי ישלח עכ"פ ע"י גוי, העיקר שיש לו ההיכי תמצי לשלוח הקרבן גם שלא בסוכות.

²⁶עוד י"ל, דרבנן לא 'חייבו' להעלות את הקרבן תודה בסוכות רק אמרו 'עצה טובה', כי נהי שבפסח ועצרת עצמם אינו יכול להביא הקרבן תודה כמו שביאר רש"י, מ"מ יכול לבוא מעט קודם ערב הפסח או לעצרת, ואמרו, שאם אינו רוצה לבוא מעט קודם או שאינו רוצה להתאחר אחרי הו"ט, יביא הקרבן כבר בסוכות, אבל לא שכשבא בפסח ובעצרת אין לו שום אפשרות שיביא עמו הקרבן תודה, וכיון שיש אפשרות זו שיביא הקרבן מעט קודם ערב הפסח או העצרת או אחריהם כשהוא כבר בין כך נמצא בירושלים, לכן לא אמרו שזה 'חובה' להביא הקרבן בסוכות, כי ע"י אפשרות זו החשש שיבוא לעבור על בל תאחר הוא חשש קטן יותר, ולכן אמרו רק 'עצה טובה' וכו"ל. ומה שמרן שליט"א לא השיב כן, היינו משום דעדיפא מיניה קאמר, כי יש לו האפשרות שלא יהיה צריך להקדים כלל לבוא לפני הו"ט או לאחר אחרי הו"ט והיינו ע"י שישלח ע"י שליח וכו"ל.

²⁷לכא' הכוונה היא, שהתנא של הברייתא קיצר, והיינו, דהנה בעולת נדבה פירטה התורה את כל העבודות כולל סמיכה, ואילו בעולת חובה שפירטה התורה למעלה אצל קרבן אהרן את העבודות, לא אמרה התורה גם סמיכה, ולכן אילו היה כתוב רק ויקרב את העולה ויעשה, מבלי תיבת כמשפט, היינו אומרים שבעולת חובה אין סמיכה, כמו שבקרבן אהרן לא הזכיר סמיכה, ולכן כתבה התורה 'כמשפט' ללמדנו שגם בעולת חובה צריך לעשות סמיכה, ולימדה התורה דבר זה, ע"י כך שבעולת נדבה אמרה התורה משפט היינו פרשה של סדר הקרבת עולת נדבה והיינו האמור בפרשת ויקרא, ואילו בעולת חובה לא אמרה התורה משפט היינו פרשה של סדר הקרבת עולת חובה, וכיון שכן על כרחך מה שאמרה התורה כאן 'כמשפט' הכוונה היא כמשפט האמור בעולת נדבה.

ונמצא א. שכשהתורה אמרה ויקרב את העולה ויעשה כמשפט, הכוונה היא לכל העבודות כולם ולא רק לסמיכה, כי כיון שהכוונה של כמשפט הוא כמשפט עולת נדבה ושם נאמר כל העבודות ולא רק סמיכה, על כרחך שכוונת

ש. בהנ"ל. לכאור' כיון שהוא תנא למה לא אמרו את שמו (ויריחו ג"כ את מ"ש²⁸ האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם). וקצת צ"ב.²⁹

ת. לא הי' ראוי.³⁰

ש. ביצה כ"א א'. עיסת כלבים כו' ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח כו'. קצת צ"ב למה אין בזה משום ביזוי מצוה להשתמש בעי' כלבים למצה דאוריין.³¹

ת. יתכן שהיא עיסה יפה רק יחדוה לכלבים.³²

הפסוק כאן לכל העבודות כולם ולא רק לסמיכה. ב. שהחידוש שהתחדש במה שהתורה אמרה כמשפט, זהו דבר זה שעולת חובה טעונה סמיכה, כי את כל שאר עבודות עולת חובה כבר כתבה התורה למעלה אצל קרבן אהרן, ועל כרחק דכמשפט אתא לחדש סמיכה. והנה לכאור' היה לו להתנא לומר ב' דברים אלו, וקיצר ואמר רק את הדבר שני, שבזה כלול גם הדבר הראשון.

²⁸ בפ"ה דאבות.
²⁹ זהו שאלה כללית בכל המקומות וכעין מ"ש לעיל ההוא סמיא כו' דלא נזכר שמו.
³⁰ היינו, דמזה שלא נזכר שמו ש"מ שלא היה ראוי שיזכירו שמו, שזכירת שמו זהו גם להיות נזכר בתורה שבעל פה וגם להיות נזכר בשמו לדורות, שצריך לזה זכות גדולה (וכיון שצריך לזה זכות גדולה, אין בהכרח לומר שלא היה צדיק). והנה תנא הנזכר כאן אין הכוונה בהכרח שהיה מה שאנו קורים לו תנא, דא"ל לומר עליו שלא היה ראוי שיזכירו שמו, אלא הכוונה היא לשונה משניות (עי' ב"ב פ"ז ב' שיש אמורא הנקרא תנא היינו ששונה משניות, וערש"י שם בד"ה ה"ג מי כאן תנא) ואף שגם שונה משניות יתכן להיות ראוי להיות נזכר שמו, מ"מ מזה לא נזכר שמו ש"מ שלא היה ראוי שיזכירו את שמו.

³¹ הנה אף אם אין לו עיסה אחרת עבור המצה ג"כ יש לשאול איך יוצא בזה יד"ח כי כיון שהוא ביזוי מצוה אינו יכול להשתמש בזה כלל וכמו שמצינו גבי ציצית בהא דכתב המחבר באו"ח סי' י"א סעי' ה' דכתב המחבר וז"ל, אין עושין הציציות מהצמר הנאחז בקוצים כשהצאן רובצים ביניהם כו' והטעם משום ביזוי מצוה, וכתב במשנ"ב ס"ק כ"ה וז"ל, אין עושין. ואפילו בדיעבד פסול [ט"ז ופמ"ג] עכ"ל. וע"ע או"ח סי' תרמ"ט סי' ה' דכתב הרמ"א מיהו אם ניקבוהו עכברים לא יטלנו אף שאר הימים משום מאוס [כל בו] עד שיסיר נקור העכברים כו' עכ"ל, ועי' שעה"צ ס"ק ל"ד שמביא דעה דבלא הסרה פסול בדיעבד.

ועי' ספר נרות לכבוד בית הכנסת (פ"ד סי' א' ס"ק ה', עמוד ש"ב) דמייתי להשדי חמד (אסיפת דינים, מערכת חנוכה אות ד') דכתב וז"ל והמעין כו' עכ"ל הפמ"ג יעו"ש ובפשוטו כך נראה גם ממה שהביא השדי חמד וז"ל שמן שנפל בו עכבר ויש בו ששים לבטלו אלא שהוא מאוס אם מותר להדליק בו נר חנוכה נסתפק בזה הרב דברי מנחם נר"ו בסי' תרע"ג ואחר שאסף וקבץ כל הסברות שנאמרו בפוסקים בסי' קנ"ד סעיף י"ב וביו"ד סי' ק"ד סעיף ב' בדין עכבר שנפל לשמן אם כשר להדליק ממנו בבית הכנסת או לא נסתפק אם דין הדלקת נר חנוכה שוה להדלקה בבית הכנסת והוכיח מכמה מקומות בפוסקים דכי הדדי נינהו כו' עכ"ל שדי חמד יעו"ש (והדברי מנחם שם הביא גם את המהרש"ל שהביא הבאר היטב [על סימן קנ"ד סעיף י"ב הנ"ל, ס"ק י"ח] במה שכתב שהוא הדין לכל נרות מצוה יעו"ש) עכ"ל ספר נרות לכבוד בית הכנסת, והנה לכאור' מה הספק, והיינו, דלמה נר חנוכה יהא שונה מציצית הנ"ל, ולכאור' חזין מזה שיש דרגות בביזוי מצוה, והיינו דלכן שמן שנפל בו עכבר י"ל שהוא לא כזה מאוס כמו ציצית שנאחז בו קוצים שצאן רובצים ביניהם שזה פחות נעים משמן שנפל בו עכבר.

³² הנה בפירוש מילתיה דעיסת הכלבים פליגי בה המחבר והרמ"א באו"ח סי' תנ"ד ס"ב (והם ב' דעות בירושלמי בחלה), דלהמחבר, עיסת כלבים שרועים אוכלים ממנה פי' עיסת חטה סתם שיחדה גם לאכילת רועים וגם לאכילת כלבים, ועיסת כלבים שאין רועים אוכלים ממנה פי' עיסה רגילה שיחדה רק לכלבים, ולרמ"א, עיסת כלבים שרועים אוכלים ממנה פי' עיסת חטה עם מעט מורסן שסתם בני אדם לא אוכלים ממנה והרועים אוכלים ממנה, ועיסת כלבים שרועים לא אוכלים ממנה פי' עיסת חטה עם הרבה מורסן שגם הרועים לא אוכלים ממנה כלל, עי' משנ"ב שם.

והשתא, להרמ"א שמירי בעיסת חטה עם מעט מורסן, כיון שאין דרך בני אדם לאוכלה [שרק רועים אוכלים ממנה], לכן שייך לשאול שזה הוא ביזוי מצוה לעשותו למצה, מאחר שאי"ז מאכל של בני אדם, וע"ז כתב מרן שליט"א, דאמנם (לפי הבנתנו בשאלה) זהו נכון, אבל אפשר לפרש כהמחבר שזו היא עיסה רגילה היינו רק מחטה מבלי מורסן כלל אלא שיחדה לכלבים, וכיון שזה מחטה רגילה אין בזה משום ביזוי מצוה מאחר שהוא מאכל הרגיל לבני אדם, אע"פ שיחדה לכלבים.

והנה נמצא שמרן שליט"א לא השיב לשיטת הרמ"א למה אין בזה משום ביזוי מצוה, ולכאור' הטעם הוא משום דס"ל שאין בזה משום ביזוי מצוה כלל, והיינו, כי אין זה דומה לא לציציות מצמר הנאחז בקוצים שהצאן רובצים

ש. ביצה שם. בעו מיניה מרב הונא הני בני באגא דרמו עלייהו קמחא דבני חילא מהו לאפותה ביו"ט כו'. לכאו' יש לשאול למה לא אמרי' שמותר מלכתחילה משום 'פיקוח נפש', וכן צ"ב בעובדא דשמעון התימני ור' יהודה בן בבא דלהלן.

ת. עוד לא הי' פקו"נ.³³

ש. ביצה שם. ופטרנום לשלום. לכאו' הול"ל ופטרנום בשלום, כי לשלום הוא שיחזור ובשלום הוא שלא יחזור כדאי' בשלהי מסכתא ברכות (ס"ד א'), והא וודאי הוא שלא רצה שיחזרו שוב לעיר.

ת. לשעבר מותר לומר.³⁴

ש. ביצה כ"א ב'. אמר רב הונא לעולם אימא לך שלא הניח עירובי תבשילין וכדי חייו שרו ליה רבנן ורב הונא למעמיה דאמר רב הונא מי שלא הניח עירובי תבשילין אופין לו פת כו'. הנה קאמר מי שלא הניח עירובי תבשילין כו', ולא חילק בין אם לא הניח כי לא הי' לו אוכל, לבין אם לא הניח כי פשע, ומשמע דבין כך ובין כך קאמר רב הונא דאופין לו פת אחת כו', כך לכאורה משמע, ויש לשאול, האם לא ס"ל לרב הונא הא דרב חסדא לעיל ט"ו ב' דאמרי' התם מאי לאין נכון לו אמר רב חסדא למי שלא הניח עירובי

ביניהם ולא לשמן שנפל עכבר לתוכו שהבאנו לעיל, ומרן שליט"א שהשיב יתכן כו', השיב לפי הבנתנו בשאלה שהיה לנו פשוט שזהו ביזוי מצוה, והשיב דיתכן לפרש כהמחבר שלפירושו אי"ז בזה משום ביזוי מצוה כלל. ולהמחבר דמירי בעיסה רגילה, עי' משנ"ב סי' קע"א ס"ק י"א לענין מאכל אדם אם מאכילין אותו לבהמה יעו"ש.³³ דאי הוה מיירי בגוונא דהוה פיקוח נפש פשיטא שהיה מותר להם לאפות, שהרי פיקו"נ דוחה כל התורה [מלבד ג' עבירות חמורות]. והא דלא הוי פיקו"נ אף שהמלך חייבם לזה, אפשר כגון שהחיילים לא היו חייבים להלם עבור יו"ט עצמו וכדומה.

ובהא דשמעון התימני לא מיירי שהיו הורגים אם לא היו אופים להם, וכמו שפרש"י בד"ה בלשת שמחפשים ובולשין 'לשלול שלל'.

³⁴היינו דבאמת כשהבלשת יצאו מהם, אמרו לבלשת 'בשלום' והיינו כדי שלא יחזרו אליהם עוד, ומה שכאן אמר ופטרנום 'לשלום', לא דקדק לומר כפי שאמרו להם באמת, והטעם, דכשמספר מה שהיה, אין קפידא לומר שאמרו להם 'בשלום' ולא 'לשלום', כי ההבדל בין בשלום לבין לשלום, זה רק כשא' נפרד מחבירו שאז הלשון משפיע, אבל כשמספר מה שהיה אין אמירתו משפיעה על מה שכבר היה.

וליתר ביאור, יש לבאר הדברים ע"פ מה דאיתא במדרש גבי א' שהיה לו קשה הליכתו והתפלל שהשי"ת ישלח לו חמור, ואכן הקב"ה שלח לו חמור אך לשאת את החמור ולא לרכב על החמור, משום שכשמתפללין צריך לבקש בלשון צחה וברורה, והנה, כשאותו אדם יבוא ויספר שהיה לו קשה הליכתו והתפלל שהקב"ה יזמין לו חמור, פשוט שאינו צריך לספר לנו שהתפלל שהקב"ה יזמין לו חמור כדי לרכב עליו כי זהו מובן מאליו שזה היה כוונתו, ורק כשמתפללין צריך לבקש בלשון צחה וברורה, והכא נמי, כשפוטרי אדם ממנו צריך להתפלל כראוי שאם זה אוהבו צ"ל לו לשלום ואם לא צ"ל בשלום, אבל כשמספר מה שהיה אי"צ לדקדק ולפרט היטב, עי' משנ"ב סי' תקפ"ב ס"ק ט"ז יעו"ש.

ועי' מ"ש מרן שליט"א בדרך אמונה בביה"ל (פ"ד מהל' ביכורים הי"ז) דדוקא בלשון 'הליכה' יש הקפידא לומר 'לשלום' ולא 'בשלום', אבל בלשון 'ביאה' אין הבדל בין 'בשלום' לבין 'לשלום' יעו"ש, וכאן בפשוטו כשפטרנו, אמרו להם בלשון הליכה כי כשהם יצאו מהם הם הלכו מהם ולא באו אליהם, ולכן לא היה אפשר ליישב כאן התירוץ שכתב מרן שליט"א בביה"ל, ולכך כתב תי' אחר דלשעבר מותר לומר. אמנם עוד י"ל שאמרו להם צאתכם לשלום, שזה אינו לשון הליכה כמ"ש מרן שליט"א בביה"ל שם.

תבשילין איכא דאמרי מי שלא היה לו להניח עירובי תבשילין 'אבל מי שהיה לו להניח עירובי תבשילין ולא הניח פושע הוא'.³⁵

ת. לא הי' מי שיעשה.³⁶

ש. ביצה כ"ב ב'. מיתבי כו' ואין מניחין את המוגמר ביו"ט ושל בית רבן גמליאל מניחין אמר רבי אליעזר בר צדוק פעמים הרבה נכנסתי אחר אבא לבית רבן גמליאל ולא היו מניחין את המוגמר ביו"ט אלא מביאין ערדסקאות של ברזל ומעשנין אותן מערב יום טוב ופוקקין נקביהן מערב יום טוב למחר כשאורחים נכנסין פותחין את נקביהן ונמצא הבית מתגמר מאליו אמרו לו א"כ אף בשבת מותר לעשות כן. פרש"י וז"ל, אם כן. לא היו חביריו חלוקין עליו דאף בשבת מותר לעשות כן אלא ודאי ביום טוב היו מניחים לפיכך נחלקו כו' עכ"ל, ולכאור' צ"ב, דבשלמא אם ראב"ז הי' חולק על ת"ק (ת"ק דראב"ז) מסברא ניחא, אבל השתא שראב"ז חולק משום שראה בעצמו היאך יתכן לחלוק עליו משום הקושיא דא"כ אף בשבת מותר לעשות כן, ונהי שהקושיא היא קושיא מ"מ איך יחלקו עליו בזמן שמעיד מה שראה בבית רבן גמליאל. ואין לומר שראה פעם או פעמיים ולכן אין זה ראייה, שהרי ראב"ז קאמר 'פעמים הרבה' נכנסתי, ומבואר שתמיד נהג כן ר"ג.

ת. טעה.³⁷

³⁵היינו האם אכן יש כאן פלוגתא בין רב הונא לרב חסדא, שלכאור' כך משמע כי בדברי רב הונא יש קולא לפושע (כי ר"ה לא חילק ומשמע דאף למי שפשע קאמר ר"ה דאופין לו פת) ובדברי רב חסדא יש חומרא לפושע (כדקאמר בהדיא [באיכא דאמרי] דאין שולחין מנות למי שהיה לו להניח ולא הניח). והשאלה היא אף אם נימא ש'אופין לו פת' ו'שלחו מנות' הם ב' דינים שונים, דהנה באמת יש לברר האם הדין ד'אופין לו פת' הוא אותו הדין של 'שלחו מנות', והיינו, דאם זה אותו דין לכאור' נמצא פלוגתא כי רב הונא קאמר דאופין פת גם לפושע (שהרי לא חילק) ואילו רב חסדא קאמר דאין שולחין מנות למי שהיה פושע, או דילמא אין זה אותו דין -

והיינו כגון, דאופין לו פת היינו שאופין לו ביו"ט, ושלחו מנות היינו שאין אופין לו ביו"ט אבל אם יש כבר אפוי מותר לשלוח לו.

או כגון, דאופין לו פת היינו כמ"ש הרא"ש דאופין לו הכוונה היא שאופה לעצמו והלשון אופין לו היינו שבני ביתו אופין לו, ואילו רב חסדא מיירי לענין אחרים אם שרי להו לשלוח לו. (מיהו עי' רשב"א דאופין לו הכוונה היא שאחרים אופין עבורו, ולכאור' להרשב"א אי אפשר לומר אפשרות זו).

או כגון, דהנה לעיל ט"ו ב' בהערה הבאנו פלוגתת ראשונים, אי מ"ש שאם היה יכול להניח עירובי תבשילין ולא הניח פושע הוא, ולא נאמר עליו שלחו מנות לאין נכון לו, אי היינו שאסור לשלוח לו או היינו שאין מצוה לשלוח לו אבל אם רוצים לשלוח לו מותר לשלוח לו יעו"ש, ואם נימא כהראשונים שרק אין מצוה אבל לא שאסור לשלוח לו, א"כ נימא דאופין לו פת היינו שמותר לאפות לו פת אף שהיה פושע, ופושע שאין מקיימין בו שלחו מנות היינו שאין מצוה לשלוח לו אבל מותר לשלוח לו.

(אבל אין לומר, כגון, דאופין לו פת היינו כדי חייו, ושלחו מנות היינו לפחות ב' מנות שזה יותר מכדי חייו, והיינו דהחילוק בין ב' המימרות הוא דבמימריה דרב הונא אמרי' דאופין לו פת והיינו רק כדי חייו, ואילו במימריה דרב חסדא אמרי' דשולחין לו 'מנות' והיינו יותר מכדי חייו, וקאמר רב חסדא דאם הוא פושע אין שולחין לו מנות והיינו יותר מכדי חייו אבל כדי חייו כן שולחין לו וכמימריה דרב הונא, ואם הוא לא פושע שולחין לו מנות והיינו יותר מכדי חייו. ואין לומר כן, כי הא דאמר רב הונא שאופין לו פת כדי חייו אין לומר שהוא דווקא באופן שהוא היה פושע אלא וודאי שרב הונא אמר כן גם על אופן שלא היה פושע וזה אינו נכון לומר שרב הונא יאמר שגם באופן שהוא לא היה פושע נותנין לו רק כדי חייו, שהרי כתיב שלחו מנות לאין נכון לו, והפסוק וודאי מיירי עכ"פ במי שלא היה פושע).

³⁶לכאור' היינו דאין פלוגתא, ורב הונא מיירי באופן שהוא לא היה פושע וכגון שנאנס ולא היה לו אפשרות להניח עירובי תבשילין וגם לא היה מי שיעשה עבורו עירובו תבשילין, אבל אם היה פושע ס"ל לרב הונא שאפילו כדי חייו אין אופין לו.

³⁷לכאור' היינו דמכח הקושיא הכריעו חכמים שעל כרחך ראב"ז טעה [לדעתם של חכמים].